



Prof. Joseph E. Stiglitz

Nobel Ekonomi ödülü sahibi olan Prof. Joseph E. Stiglitz, Roosevelt Enstitüsü'nün Baş Ekonomisti ve Columbia Üniversitesi'nde ders vermektedir. Adam S. Hersh, Roosevelt Enstitüsü'nde Kıdemli Ekonomist ve Columbia Üniversitesi'nin Politik Diyalog Girişimi'nde misafir öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Eşitsizlik Öldürürse

ABD dünyanın en müreffeh ülkelerinden biri olmakla gururlanır ve kişi başı GSMH'nin arttığını da övünerek anlatır. Refahın işaretlerinden birinin de sağlıklı ve uzun ömürlü olmak olduğu varsayılır. Ancak ABD, tıbbi tedaviler için kişi başına neredeyse diğer bütün ülkelerden fazla para harcarken diğer yandan da yaşam beklentisi konusunda dünya lideri olmaktan uzak.

Angus Deaton, "Tüketim, Yoksulluk ve Refah" konulu analizyle Ekonomi dalında Nobel Anı Ödülü'nü alıyor Aslında, Bu ödülü alacağını Ekim ayında duyurulmasının ardından Deaton, Ann Case ile beraber, Ulusal Bilimler Akademisi'nin tutanaklarında en az Nobel Ödül Töreni'nin kendisi kadar haber değeri taşıyan bir araştırmasını yayımladı.

Amerikalılara yönelik çok miktarda sağlık ve ölüm verisini inceleyen Case ile Deaton, özellikle eğitim düzeyi lise ya da alt seviyede olan orta yaşlı beyaz Amerikalılarda yaşam beklentisinin ve sağlığın giderek azaldığını gösteriyor. Bunun sebepleri arasında intihar, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı var.

Amerika dünyanın en müreffeh ülkelerinden biri olmakla gururlanır ve son yılların biri (2009) hariç tamamında kişi başı GSMH'nin arttığını da övünerek anlatabilir. Refahın işaretlerinden birinin de sağlıklı ve uzun ömürlü olmak olduğu varsayılır. Ama ABD bir yandan tıbbi tedaviler için kişi başına neredeyse diğer bütün ülkelerden fazla para (ve GSMH'nin daha büyük bir yüzdesini) harcarken yaşam beklentisi konusunda dünya lideri olmaktan uzak. Fransa, örneğin, ABD'deki %17'ye kıyasla tıbbi tedaviler için GSMH'sinin %12'den azını harcar. Ancak Amerikalıların yaşam beklentisinin Fransızlardan tam üç yıl kısa olduğuna dikkat çeker.

Yıllarca, birçok Amerikalı aradaki bu uçuruma mantıklı açıklamalar getirdi. ABD'nin daha heterojen bir toplum olduğunu ve bu uçurumun Afrikalı Amerikalılarla beyaz Amerikalıların ortalama yaşam beklentisi arasındaki muazzam farkı yansıtabileceğini savundular.

Amerikalılar arasında sağlık ve ölümlerle ilgili verileri inceleyen Angus Deaton ile Ann Case, özellikle yükseköğretim ya da altı eğitilmiş orta yaşlı beyaz Amerikalılar için yaşam beklentisinin azaldığını ortaya çıkardı. Bunun sonucunda uyuşturucu kullanımının, alkol bağımlılığının ve intiharların artması da şaşırtıcı değil.

Gelirler azaldıkça erken ölümler artıyor

Sağlık konusunda ırklar arasındaki uçurum elbette çok gerçekçi. 2014 yılında yayımlanan bir araştırmaya göre, Afrikalı Amerikalıların yaşam beklentisi beyazlara kıyasla kadınlar için dört yıl ve erkekler için de en az beş yıl daha az. Ancak bu farklılık pek de daha heterojen bir toplum olmanın masum sonucu değil. Bu durum Amerika'da, Afrikalı Amerikalıların ortalama hane halkı gelirinin beyaz hane halklarının gelirinin %60'ından az olmasıyla kendini gösteren, yaygın ayrımcılığa dayalı bir rezillik. ABD'nin sağlık hizmetlerine erişimin temel bir hak olarak tanınmadığı tek gelişmiş ülke olması da düşük gelirli insanların etkilerini artırmakta.

Ancak bazı beyaz Amerikalılar daha erken ölmenin suçunu, "yaşam tarzlarından" söz ederek Afrikalı Amerikalılara atmaya çalışır. Sağlıksız alışkanlıkların, büyük bir bölümü siyahilerden oluşan yoksul Amerikalılar arasında daha yoğun olduğu doğru olabilir. Ama bu alışkanlıkların kendisi de ekonomik koşulların bir sonucu. Irkçılığın yarattığı gerginliği saymıyoruz bile.

Case ile Deaton'un bulduğu sonuçlar bu tür teorilerin artık işe yaramadığını gösteriyor. Amerika giderek daha fazla bölünmüş bir toplum haline geliyor. Sadece beyazlar ve Afrikalı Amerikalılar olarak değil, aynı zamanda %1 ve diğerleri arasında, hangi ırktan olursa olsun, yükseköğrenimliler ile daha düşük eğitimliler arasında bölünmüş bir toplum. Ve bu uçurum artık sadece maaşlarla değil erken ölümlerle de ölçülebiliyor. Beyaz Amerikalılar da gelirleri azaldıkça daha erken ölüyor.

ABD'de orta sınıf toplumu geriye gidiyor

Bu kanıtlar Amerika'da eşitsizlik üzerinde çalışmakta olan bizler için şaşırtıcı değil. Tam zamanlı bir erkek işçinin ortalama geliri 40 yıl önceki seviyesinden daha düşük. Erkek lise mezunlarının maaşları Case ile Deaton'un incelediği dönem içinde yaklaşık %19 düşmüş.

Birçok Amerikalı kendini kurtarabilmek için aşırı yüksek faiz oranlarıyla bankalardan borç aldı. 2005 yılında Başkan George W. Bush'un yönetiminde hanelerin iflasını ilan etmesi ve borç-

larını sildirmesi çok daha zorlaştı. Sonra milyonlarca Amerikalıya işini ve evini kaybettiren mali kriz çıktı. Herkesin çalıştığı bir dünyada kısa vadeli işsizlik dönemleri için tasarlanmış olan işsizlik sigortası da tükenince, halk (gıda pulu programlarının ötesinde) hiçbir güvenlik ağı olmaksızın kendi başının çaresine bakmak zorunda bırakılırken, hükümet krize neden olan bankaları mali destekle kurtardı.

Orta sınıf yaşamının temel ek ödeneklerinden yararlanamayan Amerikalıların sayısı giderek artıyordu. Büyük Durgunluk onların kırılganlığını göstermişti. Borsaya yatırım yapanların servetinin büyük bölümü eridi gitti; parasını güvenli devlet tahvillerine yatıranların emeklilik geliri de Merkez Bankası'nın hem kısa hem de uzun vadeli faiz oranlarını inatla aşağı çekmesiyle sıfıra yaklaştı. Üniversite harçları artarken, çocuklarının onlara bir umut ışığı olacak eğitimi alabilmesinin tek yolu borç almaktı, ama eğitim kredileri de neredeyse hiçbir zaman geri ödenebilir olmadığından, öğrenci borcu diğer borç türlerinden de beter görünüyordu.

Bu artan mali baskı orta sınıf Amerikalıları ve onların ailelerini bundan daha büyük gerilim altına sokamazdı. Bunun sonucunda uyuşturucu kullanımının, alkol bağımlılığının ve intiharların artması da şaşırtıcı değil.

Rusya'dan buna benzer iç karartıcı haberler almaya başladığımız 1990'ların sonlarında Dünya Bankası'nda baş ekonomisttim. Elimizdeki veriler Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana GSMH'nin yaklaşık %30 düştüğünü gösteriyordu. Ama kendi ölçümlerimize güvenmiyorduk. Erkeklerde yaşam beklentisinin dünyanın geri kalanında artarken bile burada azaldığını gösteren veriler Rusya'da, özellikle de büyük şehirlerin dışında, işlerin pek de yolunda gitmediği izlenimini destekliyordu.

Benim eş başkanlığı yaptığım, Deaton'un da hizmet verdiği Ekonomik Performans ve Sosyal İlerleme Ölçümleri Uluslararası Komisyonu'nda GSMH'nin çoğu zaman bir toplumun refahına dair iyi bir ölçü olmadığı daha önce vurgulandı. Beyaz Amerikalıların giderek zayıflayan sağlık durumu ile ilgili bu yeni veriler de bu sonucu destekliyor. Dünyanın örnek niteliğindeki orta sınıf toplumu ilk kez eski orta sınıf toplumu olma yolunda ilerliyor.